

5 ÅR SIDEN MUREN FALT

FORSVUNNET: Hvor ble det av Muren? spør turistene i Berlin. Bare noen få og bortgjemte biter er tilbake av betongveggen som i 28 år var symbolet på Tysklands og Europas deling. Lengre tid vil det ta å demontere «den mentale mur» som ennå lever videre i de fleste tyskers hoder.

DEMONTERES: En seksjon av Muren fjernes for å gi plass til grenseovergang ved Potsdamer Platz. Foto: SCANFOTO/REUTER

7/11-94

TAR ANSVAR: Hötensleben, en bortgjemt liten landsby som før lå på grensen mellom Vest-Tyskland og DDR, har tatt på seg et historisk ansvar: Muren og de gamle grenseanleggene settes møysommelig i stand igjen. – Muren har preget oss alle. Vi kan ikke bare rive den bort, sier borgermester Dieter Buchwald.

MINNESMERKE: –Vi må ta ansvar for historien, sier borgermester Dieter Buchwald foran den gjenreiste muren i Hötensleben.

TAPEREN: Tiden er inne for forsoning mellom østtyskere og vesttyskere, mener den tidligere stats- og partisjefen Egon Krenz, som har skrevet brev til forbundskansler Helmut Kohl. Krenz er arbeidsløs og politisk venneløs. – Men jeg beveger meg fritt på gaten. Heldigvis, forsikrer han Aftenposten.

FORTIDEN: Egon Krenz, DDRs statssjef da Muren falt, vil gjerne bidra til en «objektiv historieskrivning». Foto: SCANFOTO/REUTER

Muren står i Hötensleben

10/640

Aftenpostens korrespondent
HALVOR HEGTUN
MORTEN JONASSEN (foto)

Hötensleben.

Du verden, for et syn: En lang og heslig betongmur griner mot oss i det bølgende åkerlandskapet. Muren gjør ingen nytte lenger. Den bare står der i midten av Tyskland, en time øst for Hannover og to timer vest for Berlin. Bak betongen, på østlig side, skimtes landsbyen Hötensleben med sitt kirkespir og sine skjeve, vanstelte hustak. Et vaktårn står ensomt og forlatt på en bakketopp. Snart triller vi inn i bebyggelsen gjennom dobbelt mur.

Hötensleben er stedet som mange tyskere rister på hodet av. Med overveldende flertall har landsbyfolket bestemt seg for å ta vare på «sin» del av den umenneskelige grensen som delte Tyskland i 40 år. Gremmelsen er stor hos mindretallet, og særlig hos familiene som har bygget kostbare eneboliger med sirlige gressplener inntil den gamle dødssoenen. De har satset på en fremtid i midten av det gjenforente landet. Men nybyggerne ser rett i Muren. Utsikt til skogene i vest får de aldri.

MURENS FALL

1989

JAN.: Berlinmuren står i «minst 100 år», forsikrer DDR-sjef Erich Honecker.

AUG./SEPT.: Titusener av østtyskere forsøker å flykte gjennom Tsjekkoslovakia og Ungarn. De vesttyske ambassadene blir nedrent av flyktninger.

11. SEPT.: Ungarn åpner grensen mot Østerrike. Flyktningestrømmen skyter fart.

7. OKT.: Demonstranter arresteres i en rekke byer under markeringen av DDRs 40-årsdag. Partisjef Erich Honecker får «dødslysset» av Sovjet-leder Mikhail Gorbatsjov.

9. OKT.: Over 70 000 mennesker marsjerer gjennom Leipzig med krav om reformer.

18. OKT.: Partisjef Erich Honecker blir sparket av sine egne og erstattet av Egon Krenz.

4. NOV.: Nesten en million demonstranter samler seg på Alexanderplatz i Øst-Berlin, DDR-statens storstue.

9. NOV.: Berlinmuren faller.

Historisk ansvar

– Vi må ta ansvar for historien, sier borgermester Dieter Buchwald. Han er født i 1941, var fire år da krigen sluttet og har fått hele livet sitt preget av den tyske deling. – Denne muren har satt så dype spor i oss alle at det ville være galt å bare fjerne den uten videre. Vi har ansvar for å vise de neste generasjoner hva dette var for noe.

For nøyaktig fem år siden satt Buchwald, en ganske alminnelig funksjonær på stedets armatur-fabrikk, nesten lamslått foran fjernsynet. Han kunne ikke fatte det han så: En strøm av Trabant'er brøyttet seg gjennom Berlin-muren. Champagne-korkene knalset, fremmede mennesker kastet seg om halsen på hverandre, grensevaktene bare sto der mens vestberlinere klasket hendene i skjær begeistring på de østtyske biltakene. Det var natten da nettopp tyskerne – for en gangs skyld – skulle få lov til å være det lykkeligste og mest spontane folket i hele verden.

Russeme?

– Jeg kunne ikke tro at det virkelige betød slutten på Muren, sier Buchwald i dag. – Jeg regnet med at russerne ennå var for sterke, at de ville komme til å gripe inn.

Men russerne lot tyskerne få stelle med sitt. Ti dager etter at Muren falt i Berlin, falt den også i Hötensleben. Og

GRENSELAND; Bert Tichatschke i arbeid med å gjenreise en del av muren som i 28 år skilte øst fra vest. Til høyre husene i den lille landsbyen Hötensleben i det tidligere DDR.

fem måneder senere var Buchwald blitt borgermester, innvalgt av den lokale rundebordskonferansen som plutselig måtte tenke nytt. Kommunistpartiets mangeårige borgermester, Waltraud Küstermann, ble halt ut av det stusselige, lille rådhuset.

Allerede i januar 1990 hadde man gjort det fremsynte vedtaket om å redde 350 meter av Muren. Mens betongen og piggråden ble valset overende langs alle andre grenseavsnitt, skulle Hötensleben vise måtehold. Nå begynner stadig flere å se at det var klokt. Muren i Hötensleben er det eneste anlegg i sitt slag mellom Østersjøen og Harz fjellene.

Som grenselandsby levde Hötensleben i en særlig grad av ufrihet. Et fem kilometers belte langs grensen var definert som «Sperrgebiet» – sperret område. – Dersom vi skulle få besøk av venner og slektninger fra andre deler av DDR, måtte vi minst fire uker i

forveien sende skriftlig søknad om besøkstillatelse. Og det var slett ikke opplagt at søknaden ble innvilget, minnes Buchwald.

Allerede i 1952 var grensen blitt hermetisk lukket med piggråd og en soldatovervåket «dødsstripe». 36 av Hötenslebens familier ble deportert til andre deler av DDR. I 1961 ble enda flere tvangsflyttet. Grensen ble bare mer og mer ugjennomtrengelig, med systematisk utbygging av lyskastere, signalanlegg, schäferhunder, pansersperrer i rustent jern.

Nesten hver eneste 17. juni, på årsdagen for oppstanden i Øst-Berlin i 1953, møtte demonstranter opp på vestsiden av Muren for å protestere. Grensetroppene gjorde sitt ytterste for at ingen av hötensleberne skulle høre noe av det: De drønnet i vei med marsj- og slagermusikk så høy og fryktelig at demonstranternes rop i vest ble overdøvet.

Det meste av dette er glemt nå. Noen kuer går og gresser i det gamle ingemannslandet. Der man før ville blitt skutt, kan man nå plukke blomster og sopp. Leiren hvor grensesoldatene holdt til, er omgjort til asylsøkerhjem for bosniere.

Man skulle tro at lettelsen var enorm. Men fem år etter Murens fall er stemningen heller laber i Hötensleben. Landsbyen er fortsatt et traurig syn med gater i oppløsning og bare spredte tegn til vekst og gryende velstand. Ungdommen har en tendens til å reise fra steder som dette. I 1960 bodde det 4500 mennesker her, nå er tallet nede i 2700.

Borgermester Buchwald forteller en historie som man kan høre maken til i hundrevis av østtyske småsamfunn. Den gamle armatur-fabrikken, Hötenslebens største arbeidsplass som leverte 80 prosent av sine produkter til

meierier og bryggerier i Sovjetunionen, har fått skåret ned bemanningen fra 400 til 110. Stedets sukkerfabrikk er nedlagt og landbruket kraftig nedbygget. Den offisielle arbeidsledigheten er på 20 prosent. Hadde det ikke vært for førtidspensjoner, omskolingskurs og arbeidsmarkedstiltak, ville ledigheten vært på 50; sier borgermesteren.

Uvanlig tiltak

Hötensleben byr på arbeidsmarkedstiltak av det helt spesielle slaget. «Skammens mur» skal settes skikkelig i stand igjen, med alt som hører til av piggråd, signalanlegg og pansersperrer i rustent jern. Mye forsvant eller ble ødelagt i de første månedene etter revolusjonen. Men i mars i fjor begynte en systematisk restaurering. «Byggeleder: Hötensleben kommune», står det tørt og godt på et skilt.

1990

18. MARS: Friø valg i DDR.

1. JULI: Valutaunion mellom Vest-Tyskland og DDR.

23. AUG.: Det østtyske Folkekammeret vedtar å nedlegge staten og gå sammen med Vest-Tyskland.

3. OKT.: Tyskland gjenforenes ved en stats høytidelighet foran riksdagsbygningen i Berlin.

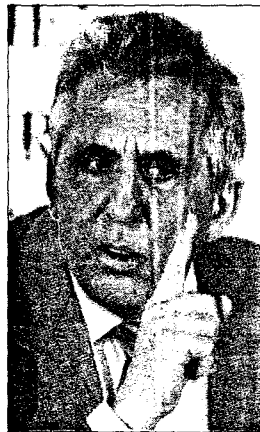
Særlig dynamisk virker arbeidet i mursonen ikke. Tre middelaldrende damer, den ene nesten helt uten tenner, går med spader og skraper frem én vei som grensevaktene kjørte patruljebiler på. Aftenposten treffer også tre velvoksne menn som trakterer en sovjetisk traktor av håpløst gammel årgang. Hjulbeltet har falt av og det er et møkkete, møysommelig arbeide å få likret på plass igjen i sølen.

Kommer det turister til Muren i Hötensleben? Har murarbeidene begynt å kaste av seg økonomisk?

Nei da. – Økonomisk har det foreløpig vært lite å hente, sier borgermester Buchwald. Bussene som stopper her, drar videre etter få minutter. For Hötensleben har ingen hoteller, ingen restauranter, egentlig ingen attraksjoner i det hele tatt. Med unntak av Muren...

Se også side 14 (leder)

Krenz skulle redde DDR

FOR SENT: DDRs siste stats- og partisjef, Egon Krenz, angrer i dag på at regimet ikke oppfattet signalene og satte i gang reformprosessen på et tidligere tidspunkt.

Egon Krenz hadde ikke tid til å «føle noe som helst» da Berlin-muren revnet den 9. november

1989. – Det eneste som opptok meg, var å avverge et blodbad. Situasjonen var farlig. Sjelden har vi vært så nær en borgerkrig som da, sier han i dag.

56 år gamle Egon Krenz, parti- og statsjef i DDR da Berlin-muren falt, stiller sporty opp for foreningen av utenlands-korrespondenter i Berlin – mot en beskjeden godtgjørelse i D-mark. Han snakker med høy og kraftfull stemme, og forteller at han gjerne vil bidra til en «objektiv historieskrivning» om Berlin-murens fall og den tyske gjenforening.

– Herr Krenz, hva synes De om at så mange måtte dø fordi de ville over Berlin-muren?

– Det er alltid tragisk når menneskelig går tapt. Men grensen mellom Vest-Tyskland og DDR var ikke det man så lett vint kaller «den indre tyske grensen». Det var en internasjonalt anerkjent statsgrense, en systemgrense mellom to fullstendig forskjellige sam-

funn og dessuten en grense mellom NATO og Warszawa-pakten. Den kalde krigen krevde dessverre sine ofre, sier Krenz, som ikke kan se at det bare er østtyskerne som har noe å svare for. – Hvem hadde ansvaret for at det døde så mange i Vietnam-krigen?

Egon Krenz er en av samtidshistoriens største tapere. Han overtok etter Erich Honecker den 18. oktober, i troen på at det var mulig å redde DDR som selvstendig, sosialistisk stat. Krenz ville slå inn på den sovjetiske perestrojkaens vei. Men revolusjonen var kommet for langt. Allerede etter 44 dager, da Berlin-muren var falt og utviklingen gikk i retning av et snarlig ekteskap med Vest-Tyskland, ble han avsatt som statsjef og få dager senere ekskludert fra det reformerte kommunistpartiet.

Krenz sto ribbet tilbake – og gjør det fremdeles. Han er lærer av utdannelse, men har aldri

stått bak noe kateter og er heller ikke ønsket i det fellestyske skoleverket. – Jeg skjønner at jeg ikke blir ansatt som lærer. Dersom gjenforeningen hadde skjedd på DDRs premisser, vilde neppé Helmut Kohl fått arbeide som historiker, spøker han. Heller ikke tilleggsutdannelsen sin fra utlandet har han glede av. – Jeg er statsviter fra partihøgskolen i Moskva. Tyskland godkjenner ikke eks-ampenspapirer fra dette lærestedet...

– Herr Krenz, går De fritt omkring i Berlins gater? Eller blir De hele tiden mobbet og sjaknert?

– Jeg går akkurat der jeg vil. Jeg er kommet til denne pressekonferansen av fri vilje, sier han på spørsmål fra Aftenposten.

Krenz bebreider seg selv og sine gamle partifeller for at de ikke tidligere gikk i gang med reformprosessen i DDR. Man skulle ha åpnet en dialog med

regimekritikerne. Grensene skulle vært åpnet. Om DDR kunne vært reddet og den tyske samling unngått, vil han ikke spekulere i. – Det blir bare hypoteser i dag. Men uansett ville samlingen latt seg gjennomføre på en langt mer gradvis og smertefri måte.

På ettermiddagen den 9. november hadde Sentralkomitéen, gjennom en lang og omstendelig formulering som ikke alle skjønnte rekkevidden av, bestemt seg for å åpne DDRs grenser. En pressemelding ble også utarbeidet om saken. Vedtaket skulle kunngjøres neste morgen og tre i kraft fra 10. november. Men ute i korridoren etter Sentralkomitéens møte stakk Krenz pressemeldingen i hånden til Günter Schabowski, partisjefen i Øst-Berlin som var på vei til en av sine daglige pressekonferanser.

Schabowski kom i skade for å si at reformen skulle gjelde med øyeblikkelig virkning.

Snart gikk meldingen ut i radio og fjernsyn. Massene satte seg i bevegelse mot Muren. Egon Krenz ble oppringt av Stasi-sjef Erich Mielke som «trengte en avgjørelse» fordi det forelå en «sikkerhetspolitisk kritisk situasjon».

– Hva vil du foreslå, spurte Krenz.

– Det er du som er generalsekretær, parerte Mielke.

Og Krenz bestemte seg for å la Muren åpne med det samme, selv om vedtaket egentlig berørte firemaktsavtalen om Berlin og egentlig skulle vært samordnet med Moskva. I ettertid kan han ikke få fullrost de østtyske grensesoldatene, som ikke var blitt orientert om hva de skulle gjøre.

– Grensevaktene viste den aller største tilbakeholdenhet. Det var ikke blod som fløt da Muren falt, bare vin og gledes-tårer. Også det er en viktig del av DDRs historie, sier Egon Krenz.